

Mint kiderült, a háziban szereplő egyik feladatot elrontottam. Mindazonáltal nem teljesen érdektelen, hogy (1) mi volt a hiba, és hogy (2) miért követtem el.

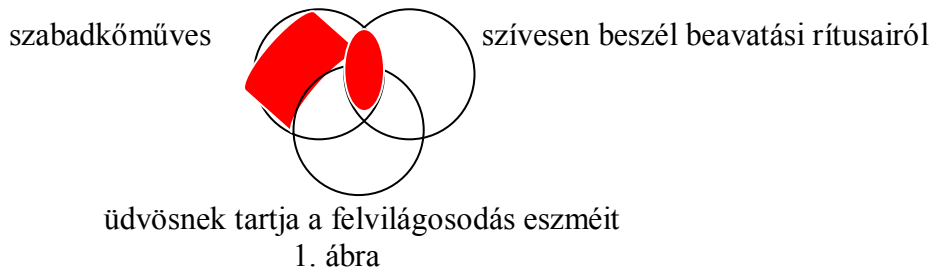
A feladat az alábbi kategorikus szillogizmus érvényességének ellenőrzése volt:

Egyetlen szabadkőműves sem beszél szívesen a beavatási rítusaikról.

Minden szabadkőműves üdvösnek tartja a felvilágosodás eszméit.

Néhányan azok közül, akik üdvösnek tartják a felvilágosodás eszméit, nem beszélnek szívesen a beavatási rítusaikról. (3 pont)

A premisszák Venn-diagramját helyesen rajzoltam fel, az alábbi módon:

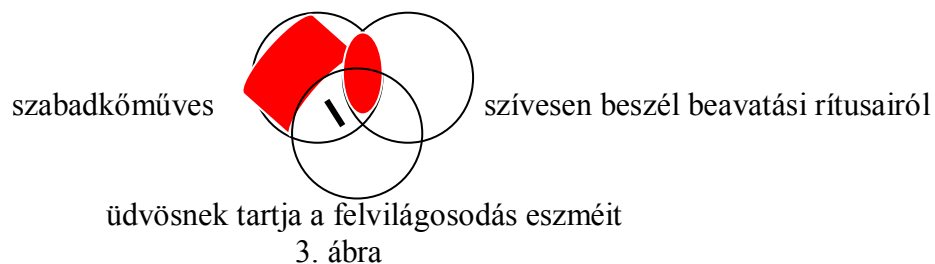
Aztán így okoskodtam. A következtetés akkor és csak akkor érvényes, ha a konklúziója Venn-diagramja leolvasható a premisszák Venn-diagramjáról. Minthogy a konklúzió O típusú állítás (részleges tagadás), ábrázolásához az „üdvösnek tartja a felvilágosodás eszméit” körnek a „szívesen beszél beavatási rítusairól” körön kívül eső részébe kell vonalat húzni, az alábbi módon.

A vonal azonban nem olvasható le a premisszák Venn-diagramjáról, ezért, érveltem, a következtetés érvénytelen.

(1) Mi a hiba?

A vonal igenis leolvasható, csak én nem láttam! Így kellett volna okoskodnom. Abban az arisztotelészi szillogisztikában, amelyet használunk, nincsenek üres predikátumok. Azaz, ha felrajzolok egy kört, akkor azzal feltételezem, hogy a kör nem üres. Ennélfogva abban szegmensben, amelybe a következő ábrán a vonalat húztam, van valami – hiszen szabadkőművesek vannak, és a satírozás miatt máshol nem lehetnek, mint az adott szegmensben.

De ha az adott szegmensben van vonal, akkor a 2. ábrán szereplő, két szegmensen áthaladó vonal is ott van, mégpedig a következő okból. A vonal jelentése ez: valahol a vonal mentén van legalább egy dolog. Mármost, ami ott van a rövidebb vonal mentén, az ott van a hosszabb vonal mentén is.

Ezt az alábbi módon is be lehet látni. A rövid vonal jelentése: Van legalább valaki, aki szabadkőműves, nem beszél szívesen beavatási rítusairól és üdvösnek tartja a felvilágosodás eszméit. A hosszú vonalé: Van legalább egyvalaki, aki nem beszél szívesen beavatási rítusairól és üdvösnek tartja a felvilágosodás eszméit. Az előbbiből pedig következik az utóbbi. (Ha valaki rendelkezik három megadott tulajdonsággal, akkor rendelkezik e tulajdonságok közül kettővel.)

Megjegyzendő, hogy a hibát nehezebb lett volna elkövetni, ha a Venn-diagram felhasználásának másik módját használnom, ti. azt, hogy a következtetés akkor és csak akkor érvényes, ha a konklúzió tagadása nem vihető fel a premisszák a Venn-diagramjára (ami azt fejezi ki, hogy a premisszák ellentmondanak a konklúzió tagadásának.) Lássuk miért.

A konklúzió tagadása ez: Mindenki, aki üdvösnek tartja a felvilágosodás eszméit, szívesen beszél beavatási rítusairól. Ez A típusú állítás. Így ha fel akarjuk vinni a premisszák Venn-diagramjára, pontosan azokat a szegmenseket kell besatírozni, ahol a 2. ábrán a vonal van. Ekkor ezt kapnánk.

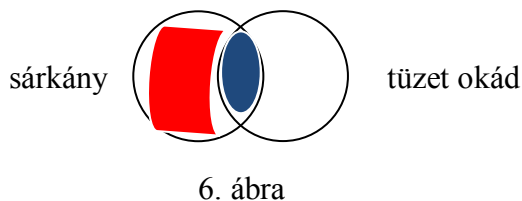

Erről az ábráról viszont szinte kiabál, hogy szabadkőművesek nem léteznek, hiszen a szabadkőműveseket reprezentáló kör teljes egésze be van satírozva. De, mint tudjuk, az arisztotelészi szillogisztikában nincsenek üres predikátumok, azaz üres körök, így az 5. ábra nem rajzolható meg.

(2) Miért követtem el a hibát?

A következtetés érvényességének belátásakor megkerülhetetlen az arisztotelészi elv, hogy nincsenek üres predikátumok, azaz olyan predikátumok, amelyek semmiről nem igazak. Így ha egy arisztoteléanus azt mondja, hogy „Minden ami miffen, muffog”, akkor abba beleérti, hogy legalább egy dolog miffen.

Maguk, vagy legalábbis akik ott voltak az órán, ösztönös arisztoteléanusok. Ezt az mutatja, hogy „Minden sárkány tüzet okád” és az „egyetlen sárkány sem okád tüzet” mondatokat ellentmondásnak tartják. Ez az arisztoteléanus felfogásban igaz is. Ábrázoljuk csak e két mondatot!

A piros satírozás az első, a kék a második állítás ábrázolása. A kettő együtt azt jelenti, hogy a sárkány predikátum teljes egészében be van satírozva. De – most jön az arisztotelianus gondolat – egyetlen kör sem lehet teljes egészében besatírozva.

Engem viszont már a maguk születése előtt kigyógyítottak az ösztönös arisztotelianizmusból. Én, mint mindenki, aki modern logikát tanult, így értelmezem a fenti két állítást: Bármely x dologra igaz: ha x sárkány, akkor x tüzet okád; illetve: minden x dologra igaz, hogy ha x sárkány, akkor nem okád tüzet. Mindkét mondatban a „ha, akkor” a szokásos kondicionális. És ez a kondicionális valóban igaz minden dologra. Vegyük például a projektort. A projektorra igaz: ha a projektor sárkány, akkor tüzet okád. A projektor ugyanis (szerencsére!) nem sárkány. Így a kondicionális előtagja hamis, ezért a kondicionális igaz. Pontosan ezért igaz a másik kondicionális is. És bármilyen dolgot is tegyünk x helyére, ami nem sárkány, mindkét kondicionális igaz. Így a sárkányokra vonatkozó minden univerzális kijelentés igaz lesz, egyszerűen azért, mert nincsenek sárkányok.

Mivel én már nem vagyok arisztotelianus, bár elvben jól tudom, hogy Arisztotelésznél nincsenek üres predikátumok – ez szerepel is az egyik dián –, a gyakorlatban olykor elfeledkezem erről.